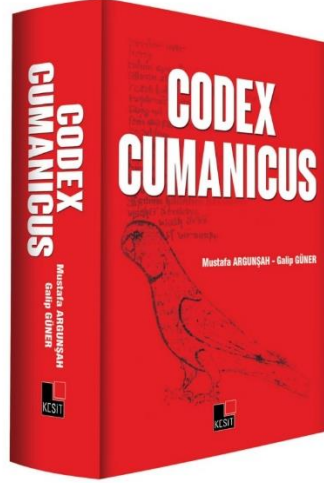

Geliş Tarihi: 26.08.2021
Kabul Tarihi: 17.09.2021

**ARGUNŞAH, MUSTAFA; GÜNER, GALİP (2015). CODEX CUMANICUS,
İSTANBUL: KESİT YAYINLARI, ISBN: 978-605-9100-59-5, 1079 SAYFA**

Abdüssamet KILINÇ*

Karadeniz'in kuzeyinde boylar hâlinde yaşamış olan Kuman-Kıpçak Türklerinden Türk diline yadigar kalan *Codex Cumanicus*, Kuman-Kıpçak Türklerinin ticari, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutan bir eserdir. İçerisinde bulunan dil ve kültür malzemesi açısından Türk dili araştırmalarında bir hayli öneme sahiptir.

Eserin tek nüshası, İtalya'nın Venedik şehri Saint-Marcus Kütüphanesi'nde *Bibliothecae Divi Marci - Bibliothecae Nazionale di S. Marco - Bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum, Venezia, Mss. latini, Fondo antico, Collocazione 1597, Codex DXLIX / № 549*'da kayıtlı bulunmaktadır. Eserin, kitap toplama meraklısı İtalyan şair Francesco Petrarca tarafından 1362 yılında Venedik Cumhuriyeti'ne hediye edildiği düşünülmektedir. Eser, bir süre "Codex de Petraque" adı ile de anılmıştır.

Eser, Orta Kıpçakça dönemine ait olup birtakım gramer bilgileri ve dinî metinler ihtiva eden, gotik harflerle yazılmış çok dilli bir sözlüktür. *Codex Cumanicus* "İtalyan" bölümü ve "Alman" bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eserin içerisinde Latince, Farsça ve Türkçe sözlüğün yanı sıra atasözleri, bilmeceler, dualar, ilahiler ve vaazlar bulunmaktadır. Kitabın İtalyan bölümünün İtalyan tüccarlar, Alman bölümünün ise misyonerlik faaliyeti yapan Alman rahipler tarafından yazıldığı sanılmaktadır.

Codex Cumanicus, 55 yapraktan oluşan "İtalyan" bölümü ve 27 yapraktan oluşan "Alman" bölümü olmak üzere toplam 82 yapraktan oluşmaktadır. Yazıldığı dönemin konuşma dilini, ticari ve kültürel hayatını yansıtan, dil ve kültür tarihi açısından çok önemli olan *Codex Cumanicus*'u ilk olarak 1828'de Julius V. Klaproth yayımlamıştır. Klaproth, İtalyan bölümünün bir kopyasını yaptırarak üzerinde çalışmış ve *Codex*'in bir kısmını neşretmiştir. Daha sonra eser üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. K. Grönbech, C. G. Kuun, W. Bang, A. N. Samayloviç, D. Rasovskiy, W.

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı; Doktora Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, kilinc_abdusamet@hotmail.com ORCID ID: 0000-0003-1779-2625.

Radloff, T. Kowalski, T. Halasi Kun, V. Drimba, A. V. Gabain, A. Caferoğlu, D. Drüll, A. Tietze, A. Garkavets gibi birçok araştırmacının eser üzerinde çalışmaları bulunmaktadır.

Argunşah ve Güner'in hazırladıkları çalışma, bugüne kadar ülkemizde tıpkıbasımı da verilerek yapılmış en kapsamlı ve en güncel *Codex Cumanicus* çalışmasıdır. Daha önce Türkiye'de *Codex Cumanicus* ile ilgili bilgiler kimi araştırmacı ve bilim adamları tarafından verilmiştir fakat bunlar tanıtıcı mahiyettedir. Mustafa ARGUNŞAH ve Galip GÜNER'in beş yıl süren çalışmalarının ardından Türkolojiye kazandırdığı bu eser, 2015 yılında Kesit Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Kitap, 1079 sayfa olup *İçindekiler* kısmıyla başlamakta ve sırasıyla *Eser hakkında Birkaç Söz, Kısaltmalar, Giriş, Codex Cumanicus'un Dil Özellikleri, Codex Cumanicus I Metin, Codex Cumanicus II Metin, Codex Cumanicus II Metin – Çeviri, Codex Cumanicus I Dizin, Codex Cumanicus II Dizin, Kaynakça, Tıpkı Basımlar, Codex Cumanicus I (1a-55b), Codex Cumanicus II (56a-83a)* ana başlıklarıyla sonlanmaktadır.

“Eser Hakkında Birkaç Söz” (s. 11-15) bölümünde eser hakkında kısa bilgiler verilir. Çalışma esnasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili açıklamalar yapılmıştır. “Kısaltmalar” (s. 17-20) kısmında eserde kullanılan kısaltmalar verilmiştir. “Giriş” (s. 21-36) bölümünde “Codex Cumanicus’un İkinci Nüshası”, “Codex Cumanicus’un Yazılış Tarihi”, “Codex Cumanicus Nerede Yazıldı”, “Codex Cumanicus’un Yazarı”, “Codex Cumanicus’un Yazılış Amacı”, “Codex Cumanicus’un Dili” başlıkları altında *Codex Cumanicus* hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. “İki Ayrı Codex Cumanicus” (s. 27) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un aslında iki farklı defterden oluştuğundan, konu ve gaye birliği dolayısıyla bilinmeyen biri tarafından birbirine eklendiğinden bahsedilmektedir. “İtalyan Bölümü” (s. 27-30) ve “Alman Bölümü” (s. 31) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un İtalyan ve Alman bölümleri hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır. “Codex Cumanicus Üzerine Yapılan Önemli Çalışmalar” (s. 31-36) kısmında ise bulunuşundan günümüze kadar *Codex Cumanicus* üzerine yapılmış önemli çalışmalar sıralanmaktadır.

“Codex Cumanicus’un Dil Özellikleri” (s. 37-128) bölümünde yer alan “Codex Cumanicus’un Yazım Özellikleri” alt başlığında *Codex Cumanicus*’ta kullanılan ünlü ve ünsüz harflerin yazımı ve bunların okunmasında karşılaşılan sorunlar hakkında bilgiler verilmektedir. Bu bölümde “Ses Bilgisi” (s. 59-71), “Şekil Bilgisi” (s. 73-128) alt başlıkları altında *Codex Cumanicus*’un ses ve şekil bilgisi hakkında geniş ve detaylı gramer bilgileri verilmektedir.

“Codex Cumanicus I Metin” (s. 129-235) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un “İtalyanca Codex” adı verilen birinci bölümü, transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Bu bölüm 1a’dan başlamakta ve 55b’de bitmektedir. İtalyan bölümü:

“1330 Temmuz’un on birinci günü. Rabbimiz İsa Mesih’in ve onun annesi Kutsal Bakire Meryem’in, azizlerin, Tanrı’nın ve Kutsal Ruh’un adına. Amen. Tanrı ve Evangelist Aziz John (Iohannis) onuruna. Bu kitapta herkes için alfabetik olarak Farsça ve Kumanca sözler bulunmaktadır.” diye başlamakta ve fiil çekimleriyle devam edip 55b’de son bulmaktadır. Bu bölümde kelimeler üç sütün halinde Latince, Farsça ve Kumanca olarak sıralanmıştır.

“Codex Cumanicus II Metin” (s. 237-325) başlığı altında ise *Codex Cumanicus*’un “Almanca Codex” de denilen ikinci bölümü, transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Alman bölümü 56a’da fiil çekimleriyle başlamakta ve sözlük listeleriyle devam ederek 83a’da bitmektedir. Bu bölümde ilahiler, vaazlar, bilmeceler, çeşitli vecizeler yer almaktadır.

“Codex Cumanicus II Metin – Çeviri” (s. 327-409) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un II. bölümündeki transkribe edilen metnin Türkiye Türkçesine aktarımı gerçekleştirilmiştir.

“Codex Cumanicus I Dizin” (s. 411-616) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un İtalyan bölümünün dizini, “Codex Cumanicus II Dizin” (s. 617-901) başlığı altında *Codex Cumanicus*’un Alman bölümünün dizini verilmiştir. Bu bölümlerde kelimeler alfabetik hâlde sıralanıp Türkiye Türkçesindeki anlamları verilerek sözcüklerin kökenleri ve hangi bölümlerde geçtikleri de belirtilmiştir. Bu bölümlerden sonra “Kaynakça” (s. 903-909) bölümü yer almaktadır.

Kitap, “Tıpkı Basımlar” başlığı altında “Codex Cumanicus I (1a-55b)” (s. 911-1023) İtalyan, “Codex Cumanicus II (56a-83a)” (s. 1024-1079) Alman bölümlerinin orijinal nüshasının tıpkıbasımlarının verilmesiyle sonlanmaktadır.

Yazıldığı dönemin konuşma dilini, ticari ve kültürel hayatını yansıtan, Türk dil ve kültür tarihi açısından çok önemli olan *Codex Cumanicus* gibi değerli bir eserin yayınına Türkolojiye kazandırmalarından dolayı Mustafa ARGUNŞAH ve Galip GÜNER’i tebrik ediyor ve yeni çalışmalarını da heyecanla beklediğimizi belirtmek istiyoruz.